

הוספה לברכות יח בענין דין בליל ראש השנה

משה שווערד

מגדים	הדשים
<p>רב</p> <p>המשקים. וממילא מבואר שגם אז היה ליל ר"ה. וראיתי באוה"ח הק' (ר"פ מקץ) שכתב, ירמוז באומרו מקץ שנתיים, לומר שהיה בזמן עצמו שחלמו שר המשקים ושר האופים, שהוא זמן שהחלו יגיד דבר לזדק ולא ידבר שוא ע"ש. ולא ניאר מהו הזמן ההוא שהחלו ידבר דבר לזדק. ואפשר שכוונתו למה שכתבנו שהיה בליל ר"ה, ועפ"י דברי המהרש"א שהחלומות של ליל ר"ה יותר אמיתיים.</p> <p>ובה שהביא המהרש"א מהגמ' בבב"ב בעובדא דבני אחתיה דריב"ז שראה עליהם חלום בראש השנה, דבריו ז"ל. ונתיק לשון הגמ' שם ופירש"י, כשם שמוטותיו של אדם קצובים לו מראש השנה, כך חסרוטותיו [הפסד שעמיד להפסיד, רש"י] של אדם קצובין לו מראש השנה, וזה הלא פרום לרעב לחמך [וכה יתן אותו חסרון לעניים, רש"י], לא וכה ועניים מרודים תביא בית. כי הא דבני אחתיה דריב"ז חזא להו בחלמא [במוצאי יוה"כ, רש"י] דבעו למיחסק שבע מאות דינרי [באותה שנה, רש"י], עשינהו שקל מינייהו ללדקה. פש גבייהו שיבסר דינרי [פש גבייהו ערב ראש השנה שיבסר דינרי שלא נתנו ללדקה משבע מאה דינרי, רש"י] כי מטא מעלי יומא דכיפורי עדור דני קיסר נקטינהו כו' ע"ש. מבואר דרש"י כתב שהחלום של ריב"ז היה במוצאי יוה"כ ולא בליל ר"ה. ובמהרש"א בבב"ב שם כתב, שרש"י דקדק לפרש כן דמסתמא הנהו בני אחתיה דריב"ז לאו רשעים הוו שנגמר דינן בר"ה, אלא בניונים דהוה דין חסרונם נגמר ביוה"כ, ואח"כ במוצאי יוה"כ חזא ההיא חלמא ע"ש. האמנם בהגהות הב"ת הגיה ברש"י מוצאי ר"ה, וכ"ה ברש"י שבע"י ע"ש. אבל מש"כ המהרש"א כאן שהיה בליל ר"ה ז"ע. ועיין בעיון יעקב בבב"ב שם שר"ל שגם החלומות במוצאי יוה"כ אמיתיים ע"ש.</p> <p>ואפשר שכוונת המהרש"א שנתכוון להעובדא דמדר"ר פ' בבהר (פל"ד, יב) דהוא כעין העובדא בבב"ב שם, ואיתא במדרש שם רשב"י כד</p>	<p>דמניך ליה בלילי ריש שתא חמא בחלמיה בני אחתיה מתבעין מן מלכותא שית מאה דינרים כו' ע"ש. ושם מפורש שהחלום היה בליל ר"ה, וזוה הביא המהרש"א שהיה החלום בר"ה, ונתקיים החלום במלואו לפי החלומות של ר"ה אמיתיים.</p> <p>והנה הגרי"ע ז"ל בגליוני הש"ס כאן הקשה, <u>במעשה דחסיד אחד שמע בליל ר"ה מה שגורו בשמים על שנה זו. הא אין בי"ד של מעלה נכנסין לדין אח"כ קידשו בי"ד שלמטה את החודש כמ"ש בר"ה (ח' ב), והרי אין מקדשין את החודש בלילה, וא"כ הא אין דין כלל למעלה בליל ר"ה רק ביומו, ואין שמע בליל ר"ה הגזירה שגורו ע"ש. והנה מה שכתב להוכיח דהדין הוא ביום מהא דאין בי"ד של מעלה נכנסין לדין כו', לא היה צריך לזה, דבהדיא איתא בירושלמי (ר"ה פ"א ה"ג) א"ר לוי והוא ישפוט תכל בליל דין לאומים צמישרים, הקב"ה דן את ישראל ביום בשעה שהן עוסקין במצוות, ואת האוה"ע בלילה בשעה שהן בטלין מהעצירות ע"ש. וכ"ה בבב"ב פ' וירא (פ"ג, ג). הרי מפורש דלישראל אין דנין אלא ביום. ועיין בשו"ת זכר יהוסף (סימן עד אות ב').</u></p> <p>וראיתי בשו"ת ויזכר יוסף (סימן ל') שהביא למרן קושית הגליוני הש"ס, עפ"י מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש ר"ה (רפ"ג) ובהל' קה"ח (פ"ב ה"ט), דיתכן שהבי"ד יקדשו החודש בסוף יום כ"ט על יום ל'. וא"כ שפיר משכחת לה קדוש החודש קודם ליל ר"ה, והבי"ד שלמעלה ידונו בליל ר"ה ע"ש. ולפי מה שכתבנו זה אינו, דבכל גוונא אין דינן את ישראל אלא ביום בשעה שהן עוסקין במצוות. וראיתי עוד בספר שם משמואל מועדים (ר"ה תרע"ז), שהקשה ג"כ בהך מעשה דחסיד אחד שהשמיעו הרוחות בלילה של ר"ה מה שגורו בשמים, והא אין בי"ד של מעלה נכנסין לדין אח"כ קדשו בי"ד שלמטה את החודש וקה"ח הוא ביום. וכתב י"ל הא דאין בי"ד של מעלה נכנסין כו', בי"ד דוקא שאינם יודעין אלא מה שלפניהם בגלוי אבל לא את</p>

העמיד שעדיין צהעלם מהם. אבל העניינים שהקב"ה בעצמו דן אותם והוא הדין והוא העד והוא הבע"ד זה יכול להיות בלילה. וי"ל דעובדא דהתם היה שהש"ת בעצמו היה הדיין ע"כ נחתך בלילה ע"ש. וגם דבריו ז"ב, ממה שהבאנו מ"ש שאין הקב"ה דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקין בתפלות. גם מש"כ לפרש בזה דאין צ"ד של מעלה נכנסין בו' דהוא דוקא צ"ד, לא משמע כן, ובתוספתא ר"ה (פ"א, י) איתא, בראש השנה כל באי עולם עובדים לפניו כבני מרון בו', ואומר כי חק לישראל הוא וגו' קדשוהו צ"ד הדין נכנס לפניו ואם לאו אין הדין נכנס לפניו. ובמדרש שוח"ט תהלים (מומור ד') איתא, הקב"ה אומר למלאכי השרת רדו וראו מה שהסכימו התחתונים וגמרו, משיבין לו רבש"ע כך גמרו שיהא ר"ה ליום פלוני, ומיד הקב"ה יושב באותו היום ודן את עולמו בו' ע"ש. מבואר דאף הקב"ה בעצמו אינו דן אלא לאחר שצ"ד קדשו החודש.

ובחיותי בזה ראיתי בשואל ומשיב רביעאה ח"ג (סימן קכה), שכתב לתמוה על הוראת הגר"א פאסוולר ז"ל מוילנא, הביאו בחיי אדם ה"ל חפלה (כלל כד ס"י), בשכח המלך הקדוש בליל ר"ה, שאין צריך לחזור, כמו בשכח יעלה ויבא בליל ר"ח שאינו חוזר לפי שאין מקדשין החודש בלילה. והשואל ומשיב תמה על דבריו ממש"כ המהרי"ל בתשו' (סימן לג), שאין דין תוספת יו"ט בראש השנה לפי שהוא יומא דדינא. ומבואר שאף שלא קדשו עדיין החודש מ"מ הדין מתחיל מבלילה, וא"כ הרי המלך הקדוש נתקן בשביל שהוא יושב על כסא הדין, והרי הוא יושב על כסא הדין ע"ש. ולפי מה שבארנו דברי השואל ומשיב ז"ב, מה דפשיטא ליה שגם בלילה הקב"ה יושב על כסא הדין, והרי מבואר בחז"ל שאין דנין את ישראל אלא ביום. וראיתי בשו"ת בנין שלמה (בחקונים והוספות סימן יח), שכתב מכאן לסייע לפסק הגר"א פסוולער ז"ל הג"ל, מהא דאין צ"ד של מעלה נכנסין לדן אה"כ קדשו צ"ד של מטה את החודש, ומבואר שאין

דין של ר"ה מתחיל צ"ד של מעלה רק ביום, ולכן בלילה א"ל לחזור בשכח המלך הקדוש ע"ש.

ובדעת המהרי"ל שכתב שגם בלילה נקרא יומא דדינא, אפשר כיון שבלילה דנין עכ"פ את אוה"ע לכן מיקרי כל היום יומא דדינא. ולפי זה יש לדון גם לענין לחזור בשכח המלך הקדוש בלילה, כיון דעכ"פ יומא דדינא הוא גם בלילה, אפשר שצריך לחזור גם בלילה. אמנם לפי מש"כ בספר חות יאיר חדש בדרוש לער"ה (דף קכד ע"ב), בשם ספר בית פרך, לפי מ"ש בר"ה (ח' ב) דישראל נכנסין מחילה לדן ואה"כ אוה"ע, משום מקמי דליפוש חרון אף. א"כ צריך לומר דישראל ידונין ביום א' דר"ה, ואה"כ אוה"ע בליל ב' דר"ה ע"ש. ולפי זה בליל א' דר"ה אחתי אינו שעת דין לכולי עלמא.

וע"ע בערוך לנר ר"ה (טז א) בתוס' ד"ה בפסקא, שהקשה ג"כ על העובדא בחסיד אחד בו', דאין שמע בליל ר"ה הא אין הקב"ה דן את ישראל אלא ביום ע"ש. והגר"א ז"ל בספר אמרי נועם בברכות כאן כתב, דהמעשה בחסיד אחד היה בליל ב' דר"ה, דאין בליל הראשון הא אחתי לא נגזר ומנא הווי ידעי ע"ש. וע"ע בדברי תורה ח"א (אות סד), שכתב דהמעשה כאן היה במוצאי ר"ה, והביא כן מהזוה"ק פ' תרומה (דף קמב ע"א), דמפורש שם דבלילא דנפקא יומא דדינא דר"ה, הרוחות הולכות ומשוטטות לשמוע מה דינא אחגור על עלמא ע"ש. ועיין בספר האשל (מערי' ר' אות ד'), שהעיר מסתירה דברי הש"ס כאן והזוה"ק ע"ש, ולהאמור גם כוונת הש"ס כאן הוא במוצאי ר"ה. ומן האמור יש להעיר על מש"כ בשו"ת בית שערס חאו"ם (סימן רמא), ליישב דאין טימא עצמו צו"ט הא חייב אדם לטוהר עצמו ברגל, וכתב דהלך לשם בערב ר"ה דבערב יו"ט אין איסור לטמא עצמו ע"ש.

והנה כעין הקושיא שהקשו בגמ' כאן, יש להקשות בהמעשה המובא במד"ר פ' בהר שהבאנו לעיל, רשב"י כד דמוך בלילי ריש שחא,